

**SERHII PLOKHY, VRATA EUROPE: POVIJEST UKRAJINE,
SREDNJA EUROPA, ZAGREB, 2025.**

Tijekom ove jeseni izdavačka kuća Srednja Europa objavila je knjigu ukrajinskog povjesničara i doktora znanosti Serhija Plohija, *Vrata Europe: Povijest Ukrajine*. To je prvo izdanje ove monografije na hrvatskom jeziku, koja je prvotno objavljena na engleskom jeziku 2015. godine. Serhij Plohij već dugi niz godina radi na Harvardu te je od 2013. do 2025. godine vodio Harvardov Ukrajinski znanstveni institut. Njegova knjiga *Vrata Europe: Povijest Ukrajine*

predstavlja detaljan vodič kroz povijest Ukrajine – od naseljavanja teritorija današnje Ukrajine prvim ljudima i razdoblja antike, pa sve do proglašenja neovisnosti 1991. godine i početka borbe Ukrajinaca protiv ruske agresije 2014. godine.

Autor je knjigu kronološki podijelio u pet velikih poglavlja: Na Pontijskom rubu, Istok susreće Zapad, Između carstava, Svjetski ratovi i Put do neovisnosti. Svako od poglavlja postupno otkriva povijest Ukrajine i tradicije državotvorstva – kroz stvaranje Kyjivske Rus', Ukrajinske kozačke države, Ukrajinske narodne republike, Zapadno-ukrajinske narodne republike, Ukrajinske države Pavla Skoropadskog, Ukrajinske sovjetske socijalističke republike u sastavu SSSR-a, te neovisne Ukrajine. Također se analizira proces formiranja ukrajinske nacije i specifičnosti očuvanja i borbe Ukrajinaca za vlastiti identitet unutar različitih država.

Važno je napomenuti da Serhij Plohij prikazuje povijest Ukrajine – od najranijih vremena do suvremenosti – kao sastavni dio velike europske povijesti. Time čitatelji dobivaju priliku prepoznati sličnosti, primjerice, između Reformacije i Protureformacije u 17. stoljeću ili nacionalnog preporoda u 19. stoljeću – u ukrajinskoj i vlastitoj povijesti. Ovo je izuzetno važno kako bi, primjerice, hrvatski čitatelji razumjeli da je povijest Ukrajine u različitim povijesnim razdobljima bila slična hrvatskoj, poljskoj i češkoj povijesti – po svojim specifičnostima i tijekom događaja.

Poglavlje 1 *Na Pontijskom rubu* pruža čitateljima uvid u Ukrajinu i narode koji su u antičko doba dolazili na njezin prostor. Autor napominje da su u tom razdoblju ukrajinske teritorije već naseljavali različiti narodi – Grci, Kimerijci, Skiti, Sarmati, a njih su kasnije zamijenili Rimljani i Slaveni, potom Vikinzi sa sjevera i brojni nomadski narodi iz Azije. Istovremeno, među Slavenima nastaje prvo srednjovjekovno državno tijelo – Kyjivska Rus'.

Serhij Plohij objašnjava pojam Kyjivske Rus', napominjući da je taj naziv nastao u 19. stoljeću. Danas ga povjesničari koriste za označavanje države Rus', koja je imala središte u Kyjivu i postojala od 10. do sredine 13. stoljeća. Politički razvoj te srednjovjekovne države analizira se kroz vladavinu knezova i njihove odnose sa susjednim državama. Autor knjige ističe da kraj postojanja ove države pada na 7. prosinca 1240. godine, kada su Mongoli osvojili Kyjiv. Nakon toga, središte političkog i gospodarskog života premjestilo se na zapad, gdje je krajem 12. stoljeća oblikovana Halycko-Volynjska kneževina (koja se od sredine 13. stoljeća nazivala Kraljevstvo Rus'). Kyjiv je de facto postao dijelom te države. Halycko-Volynjska kneževina opstala je do 1340. godine, kada je bila osvojena i podijeljena između Velikog Vojvodstva Litve i Poljske Kraljevine.

Kao što napominje Serhij Plohij, povijest ukrajinske državnosti nastavila se u sastavu Litve i Poljske. Na njihov je razvoj značajan utjecaj imala politička i pravna tradicija Kyjivske Rusi, zakoni, jezik i kršćanstvo. Ovo se posebno odnosilo na Litvu.

Važno je napomenuti da autor u prvom poglavlju, kao i u sljedećima, prikazuje posebnosti ukrajinskih teritorija kroz različite povijesne periode, počevši od Herodota. Osim toga, stal-

no se ističu događaji iz europske povijesti koji su imali važan utjecaj na razvoj Rusi i drugih dijelova Europe. To uključuje pohode i osvajanja Vikinga, prihvaćanje kršćanstva od strane kneza Volodymyra (Velikog) te zauzimanje Kyjiva od strane Mongola.

U drugom poglavlju *Istok susreće Zapad*, nastavlja se sličan način izlaganja, što omogućava bolje razumijevanje kako su se razvijala ukrajinska područja i kakav je bio položaj stanovništva na njima u razdoblju od 14. do 18. stoljeća. U ovom poglavlju ključni je naglasak na tome da je politička elita bivše Rusi, unutar Velikog Vojvodstva Litve, počela gubiti svoj utjecaj nakon procesa spajanja s Poljskom u Poljsko-Litavsku Uniju (*Rzeczpospolita*). Taj je proces započeo 1385. godine, a trajao je do 1569. godine, kada je unija formalizirana kroz Lublinsku uniju.

Tijekom tog razdoblja mijenjala se politika država prema Ukrajincima, a njihov se položaj dodatno pogoršao osnivanjem Rzeczpospolite i prihvaćanjem Brestovske unije 1596. godine, kojom je osnovana Ukrajinska grkokatolička crkva. Kompleks političkih, gospodarskih i vjerskih čimbenika doveo je do formiranja kozaka. Kozaci su postali vodeća vojna i politička snaga u 16. stoljeću, koja je sredinom 17. stoljeća počela otvoreno ratovati protiv poljskih elita i Rzeczpospolite. Pobuna iz 1648. godine, pod vodstvom Bohdana Hmelnickog, dovela je do obnove države na ukrajinskom tlu.

Godine 1649. osnovana je Ukrajinska kozačka država pod vodstvom hetmana, zbog čega se ta država naziva Hetmanščina. Razdoblje njezina uspona nije bilo dovršeno zbog smrti B. Hmelnickog i daljnjih napada Moskovije i Poljske na Hetmanščinu. Ovo razdoblje poznato je kao Rujina, a obilježeno je podjelom Ukrajine između Moskovije i Rzeczpospolite, stalnim ratovima te intervencijama Osmanskog Carstva i Krimskog Kanata. Relativni mir nastupio je s dolaskom Ivana Mazepu na vlast, koji je ubrzo shvatio da moskovski car Petar Prvi Ukrajinu promatra kao koloniju. Serhij Plohij u ovom poglavlju detaljno analizira i posebnosti pravoslavlja i reformacije na ukrajinskim teritorijima, što je bilo praćeno obnovom metropolije te oživljavanjem vjerskog, duhovnog i kulturnog života.

Treće poglavlje *Između carstava* posvećeno je događajima od 18. stoljeća do 1914. godine, kada je Rusko Carstvo postupno uspjelo ukinuti autonomiju Ukrajine unutar svoga sastava. U to je vrijeme dio ukrajinskih zemalja, koje su se nalazile unutar Rzeczpospolite, bio podijeljen između više država, sve dok krajem 18. stoljeća te zemlje nisu konačno podijeljene između Austro-Ugarske i Rusije. Habsburzima su pripale Halyčina (Galicija), Volynj, Zakarpatje i Bukovina, gdje je položaj Ukrajinaca ipak bio nešto bolji nego u Ruskom Carstvu. To je utjecalo na očuvanje nacionalnog identiteta i početak nacionalnog preporoda Ukrajinaca unutar dvaju carstava. Godine 1914. Ukrajinci su također bili podijeljeni tijekom Prvoga svjetskog rata.

Četvrto poglavlje *Svjetski ratovi* obuhvaća razdoblje od 1914. godine do kraja Drugog svjetskog rata. Serhij Plohij piše o sudbini Ukrajinaca u svjetskim ratovima te analizira uzroke i posljedice proglašenja Ukrajinske Narodne Republike, kao i pokušaje objedinjavanja svih ukrajinskih zemalja pod vlašću Kyjiva u razdoblju od 1918. do 1922. godine. Posebna je

pažnja posvećena ulasku Ukrajine u sastav Sovjetskog Saveza i prijenosu Zapadne Ukrajine Poljskoj od strane saveznika. Detaljno su analizirane ideologije koje su obilježile to razdoblje – nacionalizam i staljinizam – te su objašnjene posebnosti staljinističkog totalitarnog sustava.

Peto poglavlje *Put do neovisnosti* autor dijeli na nekoliko razdoblja – poslijeratnu Ukrajinu u sastavu SSSR-a, proglašenje neovisnosti 1991. godine te prva desetljeća samostalnosti i oslobađanja od ruskog utjecaja tijekom razdoblja 2013. – 2014. godine. Kronološki, poglavlje završava 2016. godine, kada je rat Ruske Federacije protiv Ukrajine već trajao, Krim je bio anektiran, a dijelovi Donjecke i Luganske područja bili su okupirani.

Izlaganje sadržaja nadopunjeno je jasnom kronologijom događaja, s naglaskom na glavne promjene u određenim povijesnim razdobljima. Fokus je stavljen na činjenicu da ukrajinska državotvorna tradicija tijekom stoljeća nije nestala – kao ni ukrajinski identitet. Serhij Plohij uspješno je istaknuo da su Petar Prvi i njegovi nasljednici prisvojili povijest Rusi, zbog čega je Moskovića u 18. stoljeću promijenila svoje ime u Rusko Carstvo.

U knjizi se nalazi kronološka tablica događaja iz ukrajinske povijesti, koji su prikazani u kontekstu svjetske i europske povijesti. Te su informacije nadopunjene objašnjenjima o važnim povijesnim ličnostima, političarima i predsjednicima, kao i pojmovnikom koji daje tumačenja ključnih termina. Prisutnost preporučene literature na kraju knjige – za svaki od pet poglavlja, kao i za uvod i epilog – omogućuje čitateljima daljnje proučavanje pojedinih razdoblja ukrajinske povijesti i donošenje vlastitih zaključaka na temelju pročitano.

Sveobuhvatan pristup te sustavno i kronološko izlaganje povijesti Ukrajine – od davnina do suvremenosti – doživljava se kao logično, dosljedno i lako razumljivo. Tome pridonosi i činjenica da je knjiga napisana pristupačnim jezikom, jer autor jednostavno i jasno objašnjava složene i problematične trenutke ukrajinske povijesti. Serhiju Plohiju uspjelo je u „Vratima Europe” prikazati sadržaj u znanstveno-popularnom stilu, što knjigu čini zanimljivom i temeljitom. Vrata Europe nisu klasični udžbenik za sveučilišta ili škole, ali knjiga bi mogla biti obavezna kao dio literature koju vrijedi čitati prilikom proučavanja ukrajinske povijesti, jezika, književnosti i kulture.

Kateryna Šymkevych